

Patrouilles te Dilbeek tijdens de 18e eeuw

Tijdens het ancien régime werden herhaaldelijk decreten en verordeningen uitgevaardigd om de openbare orde te handhaven. De Staten van Brabant gaven aan de gemeenten opdracht deze uit te voeren, die zelf voor de kosten moesten opdraaien voor het inrichten van patrouilles. Men deed een beroep op de plaatselijke bevolking om deze patrouilles samen te stellen, die elk om beurt dag en nacht in de parochie hun ronde moesten doen. Men had in die tijd veel te lijden van landlopers, o.m. deserteurs uit het Franse leger. Omdat hun taak onbezoldigd was, nam men er niet graag aan deel. Het hield hen trouwens ook af van het broodnodige landwerk. De patrouilleleden werden samengesteld uit de gewone burgers. Het mochten geen soldaten zijn in dienst van de drossaard of baljuw. Want deze had zijn eigen betaalde mensen in dienst^[1]. Deze lijsten zijn ook een afspiegeling van de toenmalige maatschappelijke indeling alsook een welkome genealogische aanvulling. Voor Dilbeek hebben we twee lijsten teruggevonden^[2]. Het document uit 1765 werd geheel toevallig ontdekt bij het onderzoeken van het archief van de schepensbank van Dilbeek, het andere uit 1781-88 bevindt zich in het archief van de Staten van Brabant. In het tweede document wordt verwezen naar een vorige lijst. Wij mogen dus aannemen dat er te Dilbeek tweemaal een lijst werd samengesteld. In het bijhorend verzoekschrift staat het jaartal van de vorige lijst niet vermeld. Maar het kan niet anders dan dat men verwijst naar 1765. Het is duidelijk dat men in 1781-88 de vorige lijst als model heeft genomen. Alhoewel de burgers bereid waren te patrouilleren, is het de vraag of de tweede lijst daadwerkelijk in uitvoering werd gebracht, aangezien het gemeentebestuur in een verzoekschrift aan de Staten van Brabant klaagt over haar financiële tekorten. Men was van goede wil, want er werd een samenkomst van de ganse Dilbeekse bevolking afgekondigd door de sergeant^[3] in de daarvoor best geschikte plaats, nl. de kerk. In 1765 waren de financiële middelen klaarblijkelijk wel toereikend en werd er gepatrouilleerd. In 1781-88 lieten de meer gegoeden zich door hun knecht vervangen. We kunnen ons niet van de mening ontdoen dat er toch wat minder enthousiasme was als in 1765. Meier en schepenen vergaderden voor hun taak in een willekeurige plaatselijke herberg. Dilbeek kende in die tijd nog geen gemeentehuis en dus geen vaste vergaderplaats. Het is dus goed te verklaren waarom we de lijst van 1765 hebben teruggevonden in het archief van de schepensbank van Dilbeek, maar het blijft is een unieke ontdekking.

Samenstelling van de patrouilles

Volgens de lijst van 1765 werden 37 patrouilles samengesteld met aan het hoofd van elke patrouille een corporael en vier gewone leden ook rondtgasten of stationarissen genoemd. Deze corporael was in het algemeen een grotere landbouwer (pachter) of ambachtsman. Wij kunnen er ook van uitgaan dat uit elk gezin iemand werd uitgekozen. De leden van een patrouille waren burens van elkaar, en dat vergemakkelijkte een vlug optreden. We zien hierin ook een indeling per wijk. Als voorbeeld nemen we patrouille 34 uit 1765.

Michiel Timmermans was corporael van deze patrouille, 62 jaar, handtwercker, karreman in de wijk Kattebroek, meisenier, collecteur van de bede, en kon schrijven. Gehuwd met Maria Hessenbergh.

Jan Van den Bossche, 51 jaar, cossaert in de wijk Kattebroek. Gehuwd met Elisabeth Huygh.

Francis Esselincx, 46 jaar, handtwercker in de wijk Kattebroek. Gehuwd met Elisabeth De Lange.

Arnoldus Taelmans, 31 jaar, landbouwer in de wijk Kattebroek. Gehuwd met Maria Wouters.

Jan Taelemans, 68 jaar, arme handtwercker in de wijk Kattebroek. Gehuwd met Anna Koeck en vader van Arnoldus vn.

In de lijst staan zes vrouwen telkens weduwen vermeld. Wegens hun gevorderde leeftijd konden ze tijd vrijmaken. Omdat het iets bijzonder is in een tijd waarin vrouwenemancipatie niet zo vanzelfsprekend lijkt, willen we bij hen even stilstaan. Dit moeten figuren geweest zijn die goed hun mannetje konden staan en niet gauw bevreesd. Zoals met veel zaken moeten we onze kijk op vroegere tijden dikwijls bijstellen. Al moet gezegd dat in 1781-88 geen vrouwen meer voorkomen. Ze zullen hun taak wellicht wat onderschat hebben.

Maria Anna De Coster werd gedoopt te Dilbeek op 2 november 1704 als dochter van Joannes en Joanna Wauters. Zij huwde te Dilbeek op 4 juli 1730 met Hendricus De Ridder, handtwercker in de wijk Dorp, die overleed te Dilbeek op 7 november 175(9) en waarmee ze zes kinderen had.

Petronilla De Knop werd gedoopt te Dilbeek op 23 januari 1707 als dochter van Jacobus en Anna De Croes. Zij huwde omstreeks 1730 met Adrianus De Godt, vleeschverkooper, slagter in de wijk Dorp, die overleed te Dilbeek op 15 november 1761. Samen hadden ze dertien kinderen. Ze overleed te Dilbeek op 8 juni 1776.

Gertrudis Polspoel werd gedoopt te Dilbeek op 25 maart 1702 als dochter van Simon, koster en schoolmeester, en zijn tweede echtgenote Petronilla Vanden Hauten. Zij huwde te Dilbeek op 10 juli 1723 met Hendricus Goossens, cuijper in de wijk Dorp tegenover de kerk, die overleed te Dilbeek op 19 oktober 1751. Samen hadden ze acht kinderen. Ze overleed te Dilbeek op 13 maart 1772.

Catharina De Cuijper huwde te Dilbeek op 20 februari 1724 met Joannes Van Essche, lijnwever en armenmeester in de wijk Dorp, die overleed te Dilbeek op 7 december 1760. Samen hadden ze zeven kinderen. Ze overleed te Dilbeek op 15 december 1775.

Maria Theresia Van Haudenrode werd geboren omstreeks 1704 en huwde te Dilbeek op 2. januari 1732 met Petrus Vervondel, lijnwever in de wijk Dorp, die overleed te Dilbeek op 22 juli 1750. Samen hadden ze vijf kinderen en was in 1755 een arme weduwe. Ze overleed te Dilbeek op 17 januari 1784.

Anna Hessenbergh werd gedoopt te Dilbeek op 14 januari 1696, als dochter van Franciscus en Magdalena Vanden Borre. Zij huwde te Dilbeek op 18 juli 1717 met Joannes Esselinckx, clijnen pachter in de wijk Cattedbroeck, die overleed te Dilbeek op 14 januari 1761. Samen hadden ze zeven kinderen. Ze overleed te Dilbeek op 17 juni 1772.

De lijst van 1765

Staet offte liste geformeert binnen de parochie van Dilbeke ten huijse van Joannes Christiaens in de herberghe de Croone op den 22 januarii 1765 der persoonen ende innegesetenen der selve parochie, de welcke ingevolghe van haere majesteijts placcaerten daeghelijckx op hunnen tour moeten doen de ronde offte patroullie.

Staet offte liste geformeert binnen de parochie van Dilbeke ten huijse van Joannes Christiaens in de herberghe de Croone op den 22 januarii 1765 der persoonen ende innegesetenen der selve parochie, de welcke ingevolghe van haere majesteijts placcaerten daeghelijckx op hunnen tour moeten doen de ronde offte patroullie binnen dese voors. parochie, coram ende ten overstaen van D'Heer P: A: Lindemans meijer, Joannes Maes, Jan Francis Bosquet, Jh Francis De Pauw ende Leo Van Campenhout schepenen.

1^e

Guillam van den Stock corporael
Constantinus De Clerck
Gillis Fonteijns
Judocus Pater Noster
Francis De Ridder

2^e

Hendrick Thielemans corporael
Louis Scholiers
Segeer Batens
Joos Rampelberghs
Adriaen Van Ophalffens

3^e

Guilliam De Ridder corporael
Louis Doer
Niclaes Spinoij
Judocus De Dobbeleer
De wede. Hendrick De Ridder

4^e

Philippus Petrus Walravens corporael
Peeter Walravens
Louis De Tobel
Gillis Jaecquemijns
Jan Claessens

5^e

Leo Van Campenhout corporael
Jan Van den Stock
Jan Christiaens
Peeter Mertens
Guilliam Vierendeels

6^e

Martinus Wouters corporael
De wede. Adriaen De Godt
Maximiliaen Theijs
Jan Vervondel
Nicolaes Van Hemelrijck

7^e

Hendrick Van den Stock corporael
Jan Theijs
Guilliam Mertens
De wede. Hendrick Goossens
Peeter De Cuijper

8^e

Hendrick Van der Goten corporael

De wede. Jan Van Essche
Guiliam Van der Meulen
De wede. Peeter Vervondel
Geeraert Van Engelgom

9^e

Jan Francis Bosquet corporael
Andries De Kempeneer
Hendrick Vervondel
Peeter Broers
Niclaes Vierendeels

10^e

Henricus Verheijleweghen corporael
Anthoen De Kerselaer
Hendrick Mertens
Louis Cancelier
Jan De Ridder

11^e

Niclaes Heijmans corporael
Jacobus Maes
Francis Timmermans
Joos De Ridder
Louis De Ridder

12^e

Joannes Van Lierde corporael
Niclaes Mertens
Jan De Win
Thobias Van der Heijden
Gillis

13^e

Peeter Van der Elst corporael
Jan Rampelberghs
Jan Dolincx
Daniel Raveijts
Francis Van Ophalfens

14^e

Jan Van Nechel corporael
Segher Van Schepdael
Carel Speekaert
Hendrick Theijs
Peeter De Smedt

15^e

Peeter Van Effen corporael
Cornelis De Pauw
Joos De Mesmaecker

Peeter De Mesmaecker
Jacobus Leemans

16^e

Jan Herremans corporael
Carel Van Laethem
Peeter Van Schepdael
Judocus Van Schepdael
Martinus Van Belle

17^e

Christiaen Van Cutsem corporael
Joos Speeckaert
Arnoldus Heijmans
Jan De Clerck
Arnoldus Heijmans

18^e

Niclaes Michiels corporael
Jan Baptist Meskens
Pauwel De Mesmaecker
Gillis De Win
Michiel De Mesmaecker

19^e

Jacobus Wouters corporael
Hendrick De Geijnst
Thomas Van Schepdael
Jacobus Fojj
Cornelis Mertens

20^e

Jacobus Schollaert corporael
Guiliam Crabbe
Jacobus Heijmans
Gillis Lieferincx
Guiliam Heijmans

21^e

Hendrick De Troch corporael
Michiel De Mol
Anthoen Claessens
Peeter Verhasselt
Judocus Crabbe

22^e

Francis Wouters corporael
Gillis De Mesmaecker
Guillam Van den Driessche
Cornelis Van den Driessche
Anthoen Speeckaert

23^e

Jan De Mol corporael
Livinus Van Laethem
Anthoen Van Schepdael
Guiliam Mertens
Judocus Triff

24^e

Jan Hoffmans corporael
Jan Van Drooghenbroeck
Jan Verhasselt
Niclaes Baudewijns
Guiliam Van der Schueren

25^e

Jan Verhasselt corporael
Jacobus De Mesmaecker
Jan Rampelberghs
Daniel De Mol
Anthoen Gijssels

26^e

Joannes Maes corporael
Hermes Van Drooghenbroeck
Jan Van den Borre
Niclaes Boon
Andries Van Drooghenbroeck

27^e

Engelbertus Verheijde corporael
Jan Mertens
Judocus Van Overstraeten
Michiel
Jan Losin
Peeter Rampelberghs

28^e

Guiliam De Coster corporael
Judocus Robaerts
Guiliam Heijtseler
Anthoen De Greeff
Jan Hannaert

29^e

Jan Schooff corporael
Jan Baptist Verhasselt
Arnoldus Willems
Francis Maurissens
Huijbrecht De Vondel

30^e

Godefridus Van den Borre corporael
Mattheijs Puttaert
Engel Van Overstraeten
Gillis Spinoij
Jan Ronsmans

31^e

Martinus Sterckx corporael
Jan Van Laethem
Cornelis Van den Houten
Gillis De Cnop
Martinus Trullemans

32^e

Peeter Borremans corporael
Peeter Van Mulders
Francis Baudewijns
Gillis Wijns
Daniel Meert

33^e

Niclaes De Ridder corporael
Adriaen Del Vaux
Gillis Mertens
Francis Hersenbergh
Jan Lens

34^e

Michiel Timmermans corporael
Jan Van den Bossche
Francis Esselincx
Arnoldus Taelemans
Jan Taelemans

35^e

Judocus Steenberghe corporael
Peeter Verbelen
Philippus Thibaut
De wede. Jan Esselincx
Maximiliaen Van den Driessche

36^e

Segher De Kempeneer corporael
Francis Van den Driessche
Simon Van der Goten
Gillis Aerts
Jan De Hauwer

37^e

Arnoldus Janssens corporael

Jan Van der Goten
Francis De Pauw
Henricus Van Campenhout
Francis Lenssens

Aldus gedaen ende geformeert binnen dese parochie van Dilbeke dato ut ante coram me ende ten overstaen van ons ondergetekende://:

*P:A: Lindemans meijer 1765
Jan Maes
Francis De Pauw
Leo Van Campenhout
Jan Fransus Bosquet
J:B: Doedelet greffr.*

Antwoord van Dilbeek aan de Staten van Brabant in verband met de patrouille van 1781-88:

Seer Eerwaardighe ende seer Edele Heeren, die Heeren Staeten van Brabant.

Wij hebben met vele veneratie ontfanghen de conditien door UEE seer Eerwaardighe ende seer Edelen ons toegesonden nopende het houden van de stationarissen ofte rondtgasten, nemende wij ondertusschen de vrijheijdt van UEE seer Eerwaardighe ende seer Edelen te verwittighen, dat het ons onmogelijck is van voorderen last te connen draeghen als wij voorgaendelijck gedraeghen hebben, ter saecke onser groote lasten die wij daeglijckx sijn draegende in onse oncostboecken ommegeestelt soo tot deelighen aflegh ofte quijtinghe der renten als tot betaelinghe der intresten, ende andere voorvallende quartiers lasten, sijnde nochtans bereet te continueren in het houden van den stationaris ofte rondtgast op den voet ende maniere gelijk wij voorgaendelijck den selven hebben gehad, ende om te voldoen aen UEE seer Eerwaardighe ende seer Edelen bevel, hebben wij ten dien eijnde door onsen sergeant ofte dienaer doen doen het geordonneert kerckgebodt tot het vergaederen van alle de gemeijntenaeren deser parochie van Dilbeke, tot het aenhooren hunder resolutie, sijnde het meestendeel van opinie liever op hunnen tour te patrouilleren als te connen volcomen aen de voors: conditien, blijvende ondertusschen met veele eerbiedigheijt die d'Eere hebben van sigh te moghen noemen ende te teekenen.

Seer Eerwaardighe ende seer Edele Heeren.

Uwer Eerwaardighste ende Edelste dienaeren ende waeren onderteeckent A: Coenraets, E:B: Verheijn, Tobias Goossens, Gabriel De Raemaecker, A: Janssen ende J:B: Doedelet greffr. onderstont Dilbeke 23 januarii 1781://:

*Accordeert met den originelen brief ofte resolutie der greffie berustende.
Quod attestor
J:B: Doedelet Greffr.*

De lijst van 1781-88

Staet ofte lijste geformeert binnen dese parochie van Dilbeke ten huijse van Antonius Coenraets in de herberghe den Beggijnenborre op den 10 januarii 1781 der persoonen de welcke ingevolghen haere

majesteijts saliger placcaerten ende naementlijck het gene van den 26 junii 1772 daegelijckx op hunnen tour moeten doen de ronde ofte pattrouille binnen dese parochie van Dilbeke, coram ende ten overstaen van G: Wellemans officier loco des meijers, ende ten overstaen van de onderteeckende schepenen ende bedesetters.

1

Francis Sterckx corporael
Francis Pappaert
Peeter Vervondel
Francis Van der Gucht
Den sone van Peeter Van den Stock

2.

Jan Van den Stock sone Guiliam corporael
Den sone Petri Walravens
Jan De Smedt
Adriaen Oppalffens
Peeter De Kempeneer

3

Guiliam De Ridder corporael
Judocus De Dobbeleer
Guiliam Mertens
Den knecht van Leo Van Campenhout
Josephus Tits

4

Philippus Jaecquemijns corporael
Den knecht van Guiliam De Ridder
Peeter De Ridder
Den knecht van Carel Van Nijverseel
Den sone van Ludovicus De Tobel

5

Carolus Van Nijverseel corporael
Niclaes Spinoij
Den knecht van dito Van Nijverseel
Guiliam Mertens
Peeter Mertens

6

Tobias Goossens corporael
Peeter Bogaerts
Gilis De Rom
Jan Hannaert
Philippus Van Essche

7

Ludovicus D'Hoir corporael
Jan De Godt
Den knecht Ludovicus De Tobel

... Belen timmerman
Hendrick Van Belle

8.

Niclaes Van Hemelrijck corporael
Jacobus De Godt
Jan Christiaens
Martinus Wouters
Peeter Vervondel

9

Marcus Deniers corporael
Leo De Ridder
Hendrick Vervondel
Peeter Broers
Jan Puttaert

10

Den sone van Jan Francis Bosquet corporael
Den knecht van dito Bosquet
Peeter Vierendeels
Jacobus Rampelbergh
Guiliam De Leeneer

11

Den sone Henricus Verheijlewegen corporael
Den knecht van dito Verheijlewegen
Jacobus Maes
Jacobus Rampelbergh
Franciscus Cancellier

12

Peeter Van der Elst corporael
Francis Oppalffens
Niclaes Vlugge
Gilis Moonens
Martinus Puttaert

13

Joannes Van Nechel corporael
Den knecht van dito Van Nechel
Jacobus Vloer
... Beeckmans
Gabriel De Raedemaecker

14

Peeter De Smedt corporael
Anthoen Speeckaert
Guiliam De Bot
Den sone van Carel Speeckaert
Ja(c)obus Leemans

15

Peeter Heremans corporael
Cornelis De Mesmaecker
Cornelis Van Schepdael
Joannes Van Belle
... Speeckaert

16

Christiaen Van Cutsem corporael
Den knecht van dito Van Cutsem
Martinus Heremans
Paulus De Leeneer
Joannes Cornelis

17

Guiliam Renders corporael
Arnoldus Heijmans
Francis Huijghens
Anthoen Michiels
Peeter Guerens

18

Tobias Van Linthout corporael
Peeter Bosch
Den sone der weduwe Van Schepdael
Peeter Bertens
Judocus Wouters

19

Antonius Coenraets corporael
Den knecht van dito Coenraets
Peeter Van der Heijden
Guiliam Heijmans
Antonius Claessens

20

Den sone der weduwe Henrici De Troch corporael
Joannes Hofmans
Peeter De Trez
Michiel De Mol
Judocus Crabbe

21

Philippus Vervondel corporael
Gilis Dekens
Guiliam Van den Driessche
Den sone Guilielmus Mertens
Francis Wouters

22

Jan De Mol corporael

Den sone der weduwe Adrianus Vervondel
Philippus De Mesmaecker
Peeter Courier
Judocus Gijsens

23

Philippus Baudewijns corporael
Guiliam Van der Schueren
Judocus Raespoet
Jacobus Mertens
Christaen Ceuppens

24

Arnoldus Heijmans corporael
Cornelis Meert
Niclaes Mertens
Paulus De Mesmaecker
Carolus De Ridder

25

Den sone van Joannes Maes corporael
Den knecht van dito Joannes Maes
Den knecht van Joannis Van Lierde
Den sone van Hermanus Van Droogenbroeck
Den knecht der weduwe Joannis Boon

26

Engelbertus Verheijen corporael
Joannes Verhasselt
Judocus Rampelbergh
Guiliam Lossin
Den knecht Engelbert Verheijen voors.

27

Dominicus Heijmans corporael
Den knecht van dito Heijmans
... Heijtselaer
... Leemans
Joannis De Greve

28

Judocus Van Overstraeten corporael
Michiel De Graen
Jan De Cnop
Den knecht der weduwe Guiliam De Coster
Philippus Van Schepdael

29

Judocus Van Eeckhout corporael
Joannes Verhasselt
Francis Maurissens

Josephus Tambuijser
Peeter Vervondel

30

Joannes Van Laethem corporael
Mattheus Puttaert
Den sone der weduwe Godefridus Van den Borre
Den sone Joannis Ronsmans
Martinus Sterckx

31

Joannes Verhasselt corporael
Den knecht van dito Verhasselt
Den knecht der weduwe Cornelii Van den Houten
Joannes Puttaert
Peeter Borremans

32

Francis Baudewijns corporael
Martinus Trullemans
Joannes Del Vaen
Cornelius Verhasselt
Daniel Meert

33

Joannes Van Droogenbroeck corporael
GilisTabernael
Peeter Tabernael
Arnoldus Taelemans
... Van den Bruel

34

Joannes Timmermans corporael
Maximiliaen Van den Driessche
Den knecht van Gilis Esselincx
Judocus Van den Bossche
Den sone der weduwe Joannis Hessenbergh

35

Joannes Van den Borre corporael
Antonius Heijlens
Peeter Verbelen
Den knecht van Judoci Steenberghs
Peeter Van den Bossche

36

Den sone der weduwe Henrici Van Campenhout corporael
Den knecht der voors: weduwe Van Campenhout
Den sone Francisci De Pauw
Dominicus Rampelbergh
Franciscus Lensens

37

Joannes Van Campenhout corporael
Peeter Paternoster
Den sone der weduwe Joannis Van der Goten
Den sone Arnoldi Janssens
Segerus De Kempeneer

38

Joannes De Hauwer

Aldus gedaen ende geformeert binnen dese parochie van Dilbeke dato ut ante coram ende ten overstaen van ons ondergeteekende ende waeren onderteekent G: Wellemans loco des meijers, A Coenraets, E B Verheijen, Peeter Van der Elst, Joannes Van Nechel, Gabriel De Raemaecker, Tobias Goossens ende J B Doedelet greffr.

*Accordeert met den originelen staet ter greffie berustende
Quod attestor
JB: Doedelet greffr.*

Bronnen

Placcaerten, ordonnantien, edicten ... in dese Nederlanden ..., volume 9, Josephus Ermens, 1774, Bibliotheek Gent en Google Books.

Lijst van 1765, Schepenbank van Dilbeek, 4165, blzn. 141-149.

Lijst van 1781-88, weerbare mannen, Staten van Brabant, supplement 405.

Parochieregisters van Dilbeek.

^[1] Enigszins vergelijkbaar met de huidige federale politie.

^[2] In het archief van de schepenbank van Dilbeek bevinden zich ook de patrouillelijsten van Sint-Martens-Bodegem en Itterbeek uit 1767. Dit is te verklaren doordat ze administratief nauw met elkaar verbonden waren, ondanks het feit dat elk zijn eigen schepenbank had. Soms werden gezamenlijk documenten opgesteld.

^[3] De sergeant, ook wel dienaar, officier genoemd, was vergelijkbaar met de latere veldwachter. In 1781-88 was dit Gillis Wellemans die mee de lijst ondertekend.